

Molnár Lehel¹

Mihalik Kálmán, a kolozsvári unitárius kollégium és a Székely himnusz 100. évfordulója

Jómagam is azok közé tartozom, aki a kommunizmus éve alatt váltam felnőtté, és annak ellenére, hogy abban az időben a *Székely himnusz* irredenta éneknek minősült, valamint tiltották, mégis voltak alkalmak, amikor nem szállt inunkba a bátorság, és elénekeltük azt, a belső ellenállás egyfajta kifejezésképpen.

Az 1989-es rendszerváltás után immár mindenki szabadon azt énekel, amit akar, így a *Székely himnuszt* is, ami ebben az évben pontosan százéves. E hosszú évszázad alatt sokan foglalkoztak a történetével, itt csak dióhéjban elevenítem fel, hogy az a költemény, amit ma *Székely himnusznak* nevezünk, nem himnusznak íródott. Szerzője, a székelyudvarhelyi Csanády György² (1895–1952) kolozsvári diákként a trianoni békediktátum után, amikor a Ferencz József Tudományegyetemet Szegedre menekítették, sok társával együtt ott folytatta tanulmányait. 1920–21-ben Csanádyval együtt öt erdélyi fiatal a szülőföldtől kényszerű távollétben létrehozta a Székely Egyetemista és Főiskolai Hallgatók Egyesületét (SZEFE), amelyet a szülőföldszeretet ápolása, a jogosnak tartott határrevízió hangoztatása és a jövőbe vetett hit reménysége tartott egybe, egészen 1948-as megszűntetéséig.³

¹ Dr. MOLNÁR Lehel (Székelykeresztúr, 1968) a Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltárának levéltárnoka. Kutatási területe az unitárius egyház története, különösen a püspöki vizitációk. Elérhetősége: molnar.lehel@unitarius.org.

² CSANÁDY Györgyről bővebben lásd *Ki tudja merre, merre visz a végzet... Emlékkönyv, Csanády György, a Székely Himnusz szerzője születésének 100-ik évfordulója tiszteletére*, összeállította Gellért Géza (Székelyudvarhely: Infopress Rt, 1995).

³ Bővebben lásd: KRIZA Ildikó „A Székely himnusz születésének háttere” című tanulmányát, in *Honismeret* 31., 5. sz. (2003): 57–68., https://honismeret.hu/sites/default/files/media/document/2018/04/10/honismeret_2003_5_sz.pdf, letöltve: 2021. június 29.

A SZEFE-tagok évenként találkozót tartottak, amely egy rituális keretbe foglalt ünnep volt, és ezen beszámoltak a szervezet működéséről is.⁴ Csanád György már az 1921-es első ritualizált találkozóra egy misztériumjáték betétdalaként megírta versét *Bujdosó ének* címmel, zenéjét pedig női karra Mihalik Kálmán komponálta. Végül a zeneszerző jelenlétében csak egy évvel később, 1922. május 22-én a budapesti Aquincumban rendezett találkozón kantátaként mutatták be a művet. Mihalik alig négy hónapra rá, mindössze 26 évesen tífuszban meghalt. A SZEFE által fenntartott és Csanád szerkesztette *Új Élet* című újság hosszú cikket közölt a komponista temetéséről, és itt jelent meg első alkalommal nyomtatásban az elhunyt által megzenésített *Bujdosó ének* dalszövege, immár *Székely himnusz* elnevezéssel.

A *Székely himnusz* szövege tehát 1921-ben keletkezett, első nyomtatott megjelenése és himnuszként való megnevezése 1922 őszétől datálható. Ezért is javasolta 2021 májusában Izsák Balázs, a Székely Nemzeti Tanács elnöke azt, hogy mivel 1922. május 22-én csendült fel először a Csanád György *Bujdosó ének* című versének megzenésített változata, azt a napot, május 22-ét nyilvánítsák egész Székelyföldön a *Székely himnusz* napjává.⁵

Mi köti össze a címben szereplő három dolgot, tehetjük fel a kérdést. Fentebb szóltunk a százéves *Székely himnusz*ról, annak írójáról, Csanád Györgyről, a zeneszerző Mihalik Kálmánról, de hogy jön ide az unitárius kollégium? Nos, azt talán kevesebben tudják, hogy a katolikus Mihalik Kálmán iskolai tanulmányainak utolsó két évét a kolozsvári unitárius kollégiumban végezte, és itt is érettségizett az 1914–1915. tanév végén.

Jelen írásunk nemcsak a százéves himnusz, hanem a nagyon fiatalon elhunyt Mihalik Kálmán előtti tisztelgés is. Annál is inkább, mert Mihaliról nyomtatásban és a világhálón is téves adatok keringenek elsősorban az iskolai tanulmányait illetően. Mindez az ellenőrizetlen adatfelhasználások miatt fordul elő, hisz még az 1994-ig megjelenő négykötetes *Magyar életrajzi lexikon* javított és átdolgozott kiadásában is az szerepel, hogy Mihalik „1914-ben érettségizett a kolozsvári piarista gimn.-ban”⁶. A 2018. június 6-án a Marosvásárhelyen megje-

⁴ Bővebben lásd: CSANÁDY György, *A májusi nagy áldozat 1921*, (Budapest: SZEFE, 1941).

⁵ „A székely himnusz napjává nyilváníthatná május 22-ét az SZNT”, *Krónika*, <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/a-szekely-himnusz-napjava-nyilvanittatna-majus-22-et-az-sznt#>, letöltve: 2021. június 29.

⁶ *Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990*, javított, átdolgozott kiadás, főszerk. KENYERES Ágnes, Magyar Elektronikus Könyvtár, <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>, letöltve: 2021. június 29.

lenő megyei napilapban, a *Népújságban* Szilágyi Mihály *A Székely himnuszt nem egy világhírű zeneszerzőnek, hanem egy orvosnak köszönhetjük* című írásában is szó szerint idézi a lexikon adatait, „1914-ben a kolozsvári piarista gimnáziumban érettségizett”⁷. Sőt közel másfél évvel ezelőtt, 2020. február 21-én a Radio România Reșița (Resicai Román Rádió) honlapján a Gerhard Chwoika által jegyzett *Mihalik Kalman comemorat la Oravița* (Mihalik Kálmánra emlékeztek Oravicabányán) írásában szintén megismételte románul a fentebbi adatokat, „A absolvit Liceul Piarist din Cluj-Napoca”⁸. Ilyen és ehhez hasonló tévedéseknek se szeri, se száma. Persze vannak kivételek is, a Wikipédián, ahonnan manapság rengetegen tájékozódnak, a Mihalik neve alatt pontosak az adatok.

Nos, ki is volt Mihalik Kálmán?

1896. február 21-én született a bánáti Oravicabányán (románul Oravița), Krassó-Szörény megyében (Caraș-Severin). Anyja csiki székely asszony, apja kassai polgár volt. Elemi iskoláit valószínűleg szülővárosában, a középiskolai tanulmányait Kolozsváron, az egyetemit pedig szintén a kincses városban kezdte meg.

1906-ban iratkozott be a kolozsvári piarista gimnáziumba, amelynek első hat osztályát sikeresen befejezte. A gimnáziumi értesítő szerint a két első osztály közül ő az I. A-ba járt (57-en voltak abban az osztályban, az I. B-ben 51-en), és viszonylag jól tanult. Tíz tantárgy közül magyarból, latinból, rajzoló geometriából és énekből jelesre vizsgázott, vallástanból, természetrajzból, számtanból, szépírásból és testgyakorlásból jó minősítést kapott, csupán földrajzból volt elégséges az előmenetele, erkölcsi viselkedése szintén jeles volt.⁹ Mihalik felvett egy rendkívüli tárgyat is, a műéneklést, és kisdíakként még a szopránisták csoportjában jeles minősítést kapott.¹⁰ Abban az évben a nekifutásos távolugró versenyen másodmagával korosztályának 2. helyezését érte el 1,02 méterrel, az első helyezett 1,10 métert ugrott.¹¹

⁷ SZILÁGYI Mihály, „Egy himnuszíró orvos”, *Népújság*, 2018. június 6., <https://e-nepujasg.ro/articles/himnusziro-orvos>, letöltve: 2021. június 29.

⁸ CHWOIKA, Gerhard, „Mihalik Kalman comemorat la Oravița”, *Radio Reșița România*, <https://www.radioresita.ro/actualitate/foto-mihalik-kalman-comemorat-la-oravita>, letöltve: 2021. június 29.

⁹ *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Kegyesrendiek Vezetése Alatt Álló Kolozsvári Főgimnáziumának Értesítője az 1906–1907. tanévről*, szerk. ERDÉLYI Károly (Kolozsvár, 1907), 119.

¹⁰ Uo. 131.

¹¹ Uo. 139.

Tanulmányi előmenetele a IV. osztályban (1909–1910-es tanév) egy kicsit megtorpant, latinból és németből is elégtelenre vizsgázott.¹²

A következő évtől kezdve a hétköznapi énekléshez szükséges orgonakíséretet¹³ „dicséretes buzgósággal”¹⁴ Mihalik látta el. Úgy tűnik, hogy már ekkor nagy hangsúlyt fektetett a zenére a többi tantárgy rovására, ugyanis az 1911–1912-es tanévben a VI. osztály végén is megbukott mennyiségtanból és testgyakorlásból. Öt tantárgyból volt elégséges, négyből jó, ellenben jelesre semmiből sem vizsgázott.¹⁵

Az 1912–1913-as tanévben a VII. osztályt ugyan elkezdte, és az ifjúság Pázmány-önképzőkörének zenebíráló bizottsága tagjaként bírálatot írt, szavalt, színdarabokban is közreműködött, de év végén már nem tette le a vizsgáit, és ki maradt a gimnáziumból.¹⁶

Az 1913–1914-es tanévben Mihalik már a Kolozsvári Unitárius Főgimnáziumba iratkozott be. Újrajárta a VII. osztályt, osztályfőnöke Hidegh Mihály matematikatanár volt. Ebben az évben a rendkívüli tárgyak közül Mihalik az olasz módszer szerinti vívást és a céllövést választotta.¹⁷ Az olasz vívómodor, a könnyebb kard a sportszerűbben vívott stílust jelentette a nehézkes, inkább harcszerűbben forgatott magyar karddal szemben.¹⁸ A vívást heti három órában oktat-

¹² *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Kegyesrendiek Vezetése Alatt Álló Kolozsvári Főgimnáziumának Értesítője az 1909–1910. tanévről*, szerk. NEMES Endre (Kolozsvár, 1910), 106.

¹³ *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Kegyesrendiek Vezetése Alatt Álló Kolozsvári Főgimnáziumának Értesítője az 1910–1911. tanévről*, szerk. NEMES Endre (Kolozsvár, 1911), 71.

¹⁴ *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Kegyesrendiek Vezetése Alatt Álló Kolozsvári Főgimnáziumának Értesítője az 1911–1912. tanévről*, szerk. RIETLY Károly (Kolozsvár, 1912), 92.

¹⁵ Uo. 151.

¹⁶ *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Kegyesrendiek Vezetése Alatt Álló Kolozsvári Főgimnáziumának Értesítője az 1912–13. tanévről*, szerk. RIETLY Károly (Kolozsvár, 1912), 21., 27–28.

¹⁷ *A Kolozsvári Unitárius Kollégium (Papnevelő Intézet, Áll Seg. Főgimnázium, Elemi Iskola) Értesítője az 1913–1914-ik iskolai évről*, szerk. GÁL Kelemen, CSIFÓ Salamon (Kolozsvár, 1914), 97–98.

¹⁸ SZABÓ Zoltán, „A hazárdőr hazafi: Szemere Miklós”, in *A haza szolgálatában*, szerk. BARÁTH Noémi Emőke, KOVÁCS Petra (Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2021), 148. Annak idején báró Wesselényi Miklós és gróf Bély Ferenc meghívására érkezett Kolozsvára Gaetano Biasini (későbbi vendéglő- és szállodatulajdonos), aki 1818-ban a Redut épületében vívótermet nyitott. Ezt követően 1824-ben Bölöni Farkas Sándor közbenjárására alakult meg a Kolozsvári Viadal Iskola, és Biasini itt mint vívómester működött. Lásd: „Magyarország első vívómester-adattára”, *Magyar szablyavívó iskola*, http://www.magyar szablya.hu/galeria/album/mesterek_eletrajza/slides/gaetano_biassini.pdf, letöltve: 2021. június 29.

ták, és Mihalikot a kezdők közé vették fel. A tanulóifjúság katonás nevelését és céllövésben való kiképzését a Honvédelmi Minisztérium már 1908-ban elrendelte, és 1913-ban ezt a feladatot Beckner József honvéd főhadnagy több oktató altiszttel együtt vezette. Az iskola részéről dr. Borbély István tanár (tartalékos zászlós) és László Gyula tornatanár segítette a kiképzést.¹⁹ Év végén Mihalik Kálmánnak latinból és matematikából itt sem sikerült letennie a vizsgáit, és osztályismérlésre utasították.²⁰ Eddig ismeretlen okokból azonban az 1914–1915-ös tanévet már VIII. osztályos diákként folytatta. Minden bizonnyal valamikor ősszel pótvizsgát tehetett, és így iratkozhatott be az utolsó évre, de erről nincsenek adataink.

A szarajevói merénylet után (1914. július 28.) az Osztrák–Magyar Monarchia hadat üzent Szerbiának, és ezzel kirobbant az I. világháború. Ezt követően november 30-án az osztrák–magyar hadsereg Oskar Potiorek tábornok vezetésével elfoglalta Belgrádot. Ennek örömeire december 6-án a kolozsvári Vörös-Kereszt Egylet elnökségének kezdeményezésére a Mátyás szoborhoz kirendelt valamennyi középfokú iskola ifjúsága előtt a Himnusz, valamint a Szózat elénekélése között dr. Márki Sándor egyetemi rektor lelkesítő beszédet mondott.²¹ A kolozsvári középfokú iskolák által a Vörös-Kereszt javára rendezett koncertek során az Unitárius Főgimnázium 1915. március 7-én tartotta meg a maga hangversenyét a Vármegyeház dísztermében. A műsor rendjén Erkelnek Hunyadi László-nyitányát zongorán Mihalik Kálmán adta elő. A sikeres hangverseny tiszta jövedelmét, 751 korona 52 fillért a Vörös-Kereszt elnökségének át is adták.²²

Zenei vonalon Mihalik folyamatosan képezte magát. A megfelelő zenei ismeretekkel rendelkező tanulók az év során nem tudtak iskolai zenekart alakítani, egyrészt mert a tehetségesebbek már az év elején bevonultak katonának, másrészt pedig az intézet nem rendelkezett megfelelő helyiséggel. Így a zenekari gyakorlatok helyett az iskolában maradt ifjúság kamarazenevel foglalkozott, és Schumann, Mendelssohn, Beethoven, Erkel, Viotti, Pleyel, Bériot műveit játszotta. E gyakorlatoknak egyik oszlopos tagja Mihalik Kálmán volt,²³ aki azonban negyedmagával a rendes érettségi megmérettetésen nem ment át, és csak az

¹⁹ „A Kolozsvári Unitárius Kollégium...”, 98.

²⁰ Uo. 142.

²¹ *Márki Sándor naplói III. 1904–1914*, szerkesztette és sajtó alá rendezte ERDÉSZ Ádám (Gyula: Békés Megyei Levéltár, 2021), 447.

²² *A Kolozsvári Unitárius Kollégium (Papnevelő Intézet, Áll Seg. Főgimnázium, Elemi Iskola) Értésítője az 1914–1915-ik iskolai évről*, szerk. dr. GÁL Kelemen, GÁLFI Lőrinc (Kolozsvár, 1914), 95–96.

²³ Uo. 134.

1915. szeptember 6-án tartott javító vizsgán vette az akadályt.²⁴ Ezt követően besorozták katonának. Mindkét évben visszajárt vallástanra egykori iskolájába, a piarista gimnáziumba, ahol ebből a tantárgyból elégséges eredményt produkált.²⁵

A kolozsvári unitárius kollégium folyosóján ma is látható az 1914–15-ben végzett ifjak baráti emlékére készült tabló, amelyen ott van Mihalik Kálmán fotója is.

²⁴ *A Kolozsvári Unitárius Kollégium (Papnevelő Intézet, Áll Seg. Főgimnázium, Elemi Iskola) Értesítője az 1915–1916-ik iskolai évről*, szerk. dr. GÁL Kelemen, GÁLFI Lőrinc (Kolozsvár, 1916), 79.

²⁵ *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Kegyesrendiek Vezetése Alatt Álló Kolozsvári Főgimnáziumának Értesítője az 1914–15. tanévről*, szerk. RIETLY Károly (Kolozsvár, 1915), 128.

Középfokú tanulmányainak befejezése után a kolozsvári egyetem orvosi karára iratkozott be, de a nagy háborúba összesen 3661 hallgatónak,²⁶ köztük Mihaliknak is be kellett vonulni katonának. A frontszolgálat és a vesztes háború után a kolozsvári egyetemmel együtt neki is Szegedre kellett „bujdosnia”, ahol kutatóorvos lett és tanársegédként dolgozott Reinbold Béla biokémikus professzor mellett, de sajnos 26 éves korában, 1922. szeptember 6-án elvitte a tífusz.

A korábban említett *Új Élet* 1922. szeptember 15-én kiadott számában egy névtelen szerző Mihalik temetéséről közölt lírai hangvétellű búcsúszavaival zárjuk írásunkat.

Élt 26 évet. Nem! Ebben a 26 évben csak az életre készült az ő csupa harmónia, csupa muzsika lelke. Csodás melódiákat énekelt a szíve. Dal volt a beszéde. A jobb, a szebb jövő reménye égett egész lényében. Mindezt a sok kincset két kézzel szórta sok szenvedés tépte szüleinek, Bertusnak – az erdélyi leánynak, aki meleg szívéhez forrott egy életre, s csak az oltár kellett volna szentséggé emelje ezt a szent szerelmi odaadását a szűz szívének, hogy magyar asszony legyen belőle – és nekünk a vele egy kínos kálváriát taposó, feltámadásunk hajnalát váró harcálló testvéreinek.

S aztán 1922. szeptember 6-án este fél nyolc órakor, hosszú hetek kínos túlsága után, mikor barátainak megadta végrendeletét, szüleinek megüzente, hogy jó fiuk volt, s menyasszonyának azt, hogy nagyon szerette, dalos szívét, a jövő reményének biztató szavú hárfáját meggyilkolta fagyasztó mosolyával a Halál. Széttépte a boldogság dalaira teremtett élő hárfa húrjait.

Kálmán Testvérünk! Testedet vissza kell adnunk a földnek. Azt emberi szokás szerint eltemetjük. De Tégedet, azt az egyenes, erős, megalkudni nem tudó, erősen bízó s kitartással hívő lelkedet, azt nem adjuk oda! Az itt marad bennünk, velünk! Annak lelkesítő tüze nagy szükségünk van, hisz olyan kevesen vagyunk, akik bízni tudunk, olyan kevesen, akik hívő lélekkel várjuk a Te lelked szép álmát: Magyarországot.

[...] Halott testvérünket a SZEFHE internátus csarnokában fehér őszirózsák közé ravataloztuk fel. Mellette állt édesatyja, ki Kálmán fiában a harmadik és utolsó gyermekét temette, s ezt is, mint a másik kettőt, akkor, mikor már a diploma kezében lett volna. Rettenetes tragédia. Ott volt Nagyszebenből jött menyasszonya, a fájdalmas zokogó szüze. [...] Amíg koporsóját a sírba eresztették, jóbarátai igazán hulló könnyzárpor közt a megboldogult szerezte Székely him-

²⁶ PÉTERFFY Árpád, „Az erdélyi magyar orvosképzés, I. rész: Kolozsvár”, in *Gerundium* 3–4. sz. (2016): 80.

nusz eléneklésével búcsúztatták, hogy dal kísérelje azt, aki életében csak dalolni tudott, még a szenvedésben is.²⁷

A szerző nyomatékkal megjegyezte, hogy a temetésen az egész gyülekezet énekelt. Mivel az újság szerkesztője Csanády György volt, valószínűleg ő írta barátjáról a nekrológot, és ő tette közzé a *Székely himnusz* szövegét, és ő nevezte himnusznak és nem kantátának a verset.

Mihalik Kálmánt Szegeden temették el, azonban a halála után eltelt évtizedekben az irredenta költemény megzenésítője sírjának holléte csaknem feledésbe merült. A rendszerváltás környékén a szegedi Erdélyi Kör tagjainak azonban sikerült azonosítaniuk, megváltaniuk és helyreállítaniuk a nyughelyet. Halálának kilencvenedik évfordulóján, 2012-ben avatták fel a rövid életű zeneszerző, orvos sírhelyét a szegedi belvárosi temető főbejárata mellett. Kopjafás síremlékét Gál Imre székely fafaragó készítette.

²⁷ ÚJSZÁSZI Ilona, „Temetői és tudománytörténeti séta: az első szegedi rektor és Szent-Györgyi édesanyja sírjánál is jártunk. Hogyan kötődik a Székely himnusz zeneszerzője a Szegedi Tudományegyetemhez?”, *Szegedi Tudományegyetem hírportálja*, <https://u-szeged.hu/sztechirek/2020-november/temetoi>, letöltve: 2021. június 29.